

УДК 347.952:341.98

Ю. Черняк, канд. юрид. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ГАЗЬКА КОНВЕНЦІЯ 1980 Р. ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ

У статті встановлено основне коло питань, які для належного врегулювання потребують паралельного застосування положень Гаазької конвенції 1980 та Гаазької конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання і співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996. Проаналізовано форми взаємодії двох інститутів: опіки та повернення незаконно переміщених чи утримуваних дітей на основі Гаазької конвенції 1980. Визначено основні відмінності між Гаазькою конвенцією 1980 і Європейською конвенцією про опіку 1980, що стосуються порядку регулювання питання про повернення дитини.

Ключові слова: цивільні справи про повернення дитини; спори про опіку; судова практика України; конфлікти в системі міжнародних правових актів.

Вступ. Гаазька Конвенція 1980 р. про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (надалі – Гаазька конвенція 1980 р.) застосовується в Україні з 1 вересня 2006 р. Конвенція визначає основи співпраці між Центральними органами Договірних держав у сфері забезпечення негайного повернення дітей, яких було незаконно переміщено або утримувано у будь-якій з Договірних держав, а також у сфері ефективного дотримання прав на опіку і на доступ. Дана конвенція є однією з 4-х чинних в Україні конвенцій, які в юридичних колах охоплюються терміном "Гаазькі дитячі конвенції" (Hague Children's Conventions)¹⁰. Гаазькі "дитячі" конвенції уніфікують норми інститутів міжнародної підсудності, визнання і виконання іноземних судових рішень та судового співробітництва. Таким чином, у сфері міжнародного захисту прав дитини Гаазькій конференції з міжнародного приватного права вдалося реалізувати те завдання, яке поки що залишається нездійсненим для всесвітньої конвенції про міжнародну підсудність та визнання і виконання судових рішень у цивільних і торговельних справах, яка дотепер існує лише у статусі проекту.

Незважаючи на те, що кожна із вищевказаних "Гаазьких дитячих конвенцій" має свою особливу предметну сферу застосування і власні цілі, на практиці нерідко постають питання їх взаємодії та співвідношення. З одного боку, Гаазькі дитячі конвенції підтверджують необхідність непростого процесу уніфікації норм, які покликані регулювати міжнародні сімейні відносини і судочинство зі спорів, які виникають з цих правовідносин, а з іншого боку, вони є ілюстрацією проблеми конфліктів, які виникають всередині системи міжнародних правових. Дана проблема не є новою для міжнародного приватного права і міжнародного цивільного процесу, зокрема, але при розгляді українськими судами міжнародних сімейних спорів вона посилюється тим фактом, що Україна є учасницею також тих міжнародних договорів, які регулюють подібне із Гаазькими дитячими конвенціями коло питань, – насамперед, йдеться про прийняту під егідою Ради Європи: Конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 (надалі – Європейська конвенція про опіку 1980).

Відзначимо, що питання уніфікації норм сімейного права як однієї з основних тенденцій розвитку сучасного міжнародного приватного права, а також окремі аспекти уніфікації норм, що регулюють порядок вирішення міжнародних сімейних спорів, досліджуються такими вітчизняними правознавцями, як Бурлай О.Є., Калакура В.Я., Попко В.В. Разом з цим, серед небагато на сьогоднішній день кола наукових праць з проблематики міжнародного цивільного процесу проблему конфлікту між нормами конвенцій у цій сфері піднято лише у зарубіжних публікаціях – насамперед, це праці Х.Шака, А.Дутта, Н.Льовеля.

Отже, **мета цієї статті** полягає у тому, щоб визначити, як співвідноситься Гаазька конвенція 1980 р. із іншими міжнародними правовими актами України, що регулюють подібні відносини, та на прикладі цих актів з'ясувати особливості застосування відомих у доктрині та практиці міжнародного цивільного процесу способів розв'язання конфліктів в системі міжнародних договорів: 1) закріплення у заключних положеннях міжнародного договору приписів, які вказують на узгодження конфлікту даного міжнародного договору з іншими, які мають схожу предметну сферу застосування, але були прийняті раніше; 2) за принципом *lex posterior*, в силу якого має застосовуватися більш пізній за часом прийняття правовий акт; 3) за принципом *lex specialis derogat legi generali*, за яким спеціальна норма має пріоритет над нормою загальною.

Виклад основного матеріалу. Гаазька конвенція 1980 визначає, яке переміщення або утримання розглядаються як незаконні (ст. 3). Далі, якщо обставини підпадають під це визначення, то суди чи центральні органи держав, де знаходиться дитина, повинні вжити або забезпечити вживання всіх належних заходів для повернення дитини, в якій вона мешкала до переміщення або утримання. Подальші спори стосовно дитини будуть вирішуватися у рамках судового процесу, що може бути ініційовано у державі звичайного місця проживання дитини. З одного боку, Гаазька конвенція 1980 не допускає вирішення в рамках провадження у справі про повернення дитини тих питань, які стосуються опіки; ці питання врегульовано іншими міжнародними актами – Гаазькою конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання і співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996, Європейською конвенцією про опіку 1980, Європейською конвенцією про контакт з дітьми 2003, а також двосторонніми договорами про правову допомогу і консульськими конвенціями України. З іншого боку, саме порушення прав опіки є передумовою кваліфікації переміщення або утримання дитини як незаконного, і, як показує судова практика, спори про опіку завжди супроводжують справи про повернення викраденої дитини.

Отже, належне застосування Гаазької конвенції 1980 передбачає дослідження питання про можливі форми взаємодії двох інститутів міжнародного приватного права

¹⁰ Крім Гаазької конвенції 1980, в Україні діють також Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання 1973, Гаазька конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 і Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 2007.

ного права: інституту повернення на підставі Гаазької конвенції 1980 дитини, яку було незаконно переміщено або утримувано, та інституту опіки. Відправними у вирішенні вказаного питання є статті 16 і 19 Гаазької конвенції 1980. Так, у відповідності до ст. 16, після одержання повідомлення про незаконне переміщення або утримування дитини судові або адміністративні органи Договірної держави, на територію якої була переміщена дитина, або на території якої вона утримується, не буде вирішувати по суті питання про піклування доти, поки не буде визначено, що дитина не повинна бути повернута відповідно до цієї конвенції. Це положення посилює стаття 19, якою передбачено, що ніяке рішення, прийняте відповідно до цієї конвенції щодо повернення дитини, не розглядається як встановлення обставин будь-якого питання про піклування.

У самому тексті Гаазької конвенції 1980 два інститути: повернення викраденої дитини і опіка над дитиною, – тісно переплетені. Нерідко вони застосовуються в одній нормі, як приміром, у ст. 3, яка містить легальне визначення незаконного переміщення і утримування, та у ст. 1 конвенції, яка визначає цілі конвенції і відносить до них як забезпечення негайного повернення дитини, так і забезпечення ефективного здійснення прав піклування і доступу. Серед необхідних заходів, спрямованих на досягнення цілей, – ініціювання або сприяння порушенню судових чи адміністративних процедур для того, щоб домогтися повернення дитини та, якщо це доречно, організувати або забезпечити ефективне здійснення права доступу (ст. 7 (ч.2, п. ф)). Ця та наступні норми конвенції вказують на те, що конвенція спрямована не стільки на охорону, скільки на захист прав щодо дитини і застосовується у тих випадках, коли ці права порушуються.

На наш погляд, основним критерієм визначення того, чи підпадає спір про дитину під предметну сферу дії Гаазької конвенції 1980, є спосіб захисту порушеного права і, відповідно, предмет заявленого позову. Потрібно відзначити, що проблема правильного застосування способу захисту і предмета позову при застосуванні Гаазької конвенції 1980 виявилась однією із найгостріших в українській судовій практиці. Міністерство юстиції України у своєму Роз'ясненні

"Досвід виконання Міністерством юстиції України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та практика розгляду таких справ судами України" звернуло увагу на цю обставину і підкреслило, що метою звернення до суду завжди є встановлення факту незаконного переміщення та/або утримування дитини відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, та її повернення до місця постійного проживання з метою подолання негативних наслідків, які виникли у зв'язку з одноосібним рішенням особи (як правило одного з батьків) змінити місце проживання дитини [1]. Проте українські суди не завжди дотримуються такого підходу і, розглядаючи заяву про повернення дитини, що подана на підставі Гаазької конвенції 1980 р., не уникають дослідження також обставин, які пов'язані з піклуванням над дитиною, та оцінкою відповідності такого піклування інтересам дитини. У таких випадках рішення українських судів стають об'єктом апеляційного та касаційного оскарження. Наприклад, в одній із справ, що стосувалися повернення дитини на територію Італії, Верховний Суд України скасував рішення попередніх інстанцій, аргументувавши це тим, що суди "у порушення ч. 6 ст. 130, ст. 212-214, 315 ЦПК України не визначились із предметом і підставою позову, – зокрема, суди не звернули увагу на те, що предметом та підставою позову є незаконне утримання неповнолітньої ди-

тини відповідачкою на території України поза згодою її чоловіка та батька дитини – громадянина Італії та порушення нею вимог Гаазької Конвенції 1980 р., яка є частиною національного законодавства України та підлягає обов'язковому застосуванню. ... Питання про піклування дитини між батьками мають вирішуватися лише після її повернення відповідно до вимог Конвенції" [2].

Важливо наголосити, що при розгляді по суті заяви про повернення дитини важливо враховувати, коли саме ухвалено рішення про опіку. По-перше, рішення про встановлення опіки може бути ухвалено до початку судового провадження щодо повернення незаконно переміщеної чи утримуваної дитини. Як вже зазначалося вище, рішення судової влади визначається Гаазькою конвенцією 1980 як одна із підстав виникнення права піклування ст. 3(2). Таке рішення суду про встановлення опіки, безсумнівно, суд, що розглядає цивільну справу про повернення дитини, не може залишити поза увагою. Ілюстрацією цього аспекту застосування Гаазької конвенції 1980 є наступна справа, розглянута українськими судами. Громадянин США та громадянка України уклали шлюб у 1999 р., в якому народився син, а у 2004 р. вони розлучилися. Відповідно до рішення суду округу Джефферсон від 06.01.2005 року, було визначено, що опіка над дитиною належить спільно обом батькам, що місце проживання дитини не повинно бути за межами округу Джефферсон, і якщо суд в подальшому цього не дозволить, дитині заборонено виїжджати за межі штату Нью-Йорк без розпорядження суду. У 2009 році громадянка України-мати дитини звернулася до суду із сімейних справ округу Джефферсон з метою отримання дозволу на виїзд неповнолітнього сина в Україну, але згідно із рішенням цього суду від 27.05.2009 року у задоволенні цього клопотання їй було відмовлено. Проте, в липні 2010 року вона разом з дитиною виїхала до України, чим самостійно змінила місце проживання сина і визначила його нове місце проживання в Україні. Оскільки громадянин США-батько дитини вважав, що вказані дії порушують його право піклування про сина, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, звернулося в його інтересах із позовом про визнання незаконним вивезення та подальше утримання на території України неповнолітньої дитини, повернення дитини. Справа дійшла до Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який, зокрема, вказав на необхідність врахування рішення суду округу Джефферсон від 06.01.2005 року. Як відмітив суд, "визначаючи, що переміщення дитини 03.07.2010 року матір'ю до України не може бути визнано незаконним в розумінні ст. 3 Конвенції, оскільки на час переміщення право піклування про дитину здійснювала саме вона, суди попередніх інстанцій не взяли до уваги, що відповідно до рішення суду округу Джефферсон від 06.01.2005 року опіка над неповнолітнім належить спільно обом батькам". Це стало однією з підстав для повернення справи на новий розгляд до суду першої інстанції [3].

По-друге, на практиці не є рідкістю випадки, коли позов про встановлення (зміну) опіки подається і по ньому увалюється рішенням судом ще до того, як вирішено спір про повернення дитини, яку було незаконно переміщено чи утримувано. З приводу такого роду судових рішень про опіку позиція Гаазької конвенції 1980 р. є категоричною: питання про піклування не може вирішуватися по суті доти, доки не буде визначено, що дитина не повинна бути повернута відповідно до цієї Конвенції або поки заява не подана відповідно до цієї Конвенції протягом розумного періоду часу після одержання повідомлення (ст. 16). Так, по одній із справ,

у червні 2008 р. Міністерство юстиції України звернулось з позовом в інтересах громадянина держави Ізраїль до громадянки України про повернення неповнолітньої дитини до місця її постійного проживання – держави Ізраїль, на підставі Гаазької конвенції 1980 р. В обґрунтування своїх вимог позивач указав, що після розірвання шлюбу із відповідачкою за рішенням Равінатського суду м. Лод від 9 травня 2005 р. дитину залишено проживати разом із матір'ю та визначено час для зустрічей із батьком. Однак, у порушення вказаного судового рішення відповідачка неправомірно 15 червня 2007 р. виїхала разом із дитиною з Ізраїлю до України, де вони мешкають зараз. Кожна із сторін у справі наводила різні доводи, позивач у т.ч. посилався на рішення Равінатського суду м. Реховата від 7 жовтня 2007 року про перехід опікунства над дитиною від матері до батька. Проте, суди України правильно визначили, що це рішення було ухвалено в момент знаходження дитини разом із матір'ю в Україні та після звернення центрального органу держави Ізраїль до центрального органу України з вимогою про повернення дитини, і зробили висновок про те, що оскільки таке рішення ухвалено судом держави Ізраїль без участі матері та до вирішення питання про повернення дитини компетентним органом України, воно не може бути доказом порушення прав батька як опікуна дитини [4].

Ідея, відображена у статті 16 Гаазької конвенції 1980, полягає у тому, що рішення про опіку не повинно залежати від обставин, які змінюються внаслідок односторонніх дій однієї зі сторін спору. Потрібно наголосити, що ухвалення на підставі Гаазької конвенції 1980 р. рішення про повернення дитини не позбавляє ту особу, яку зобов'язано повернути дитину, звернутися до суду для вирішення по суті питання про піклування про дитину. Але водночас є обмеження юрисдикційного характеру – такий спір має вирішуватися судом держави постійного місця проживання дитини. Конвенція діє як засіб стимулювання від намагань однієї із сторін спору про опіку перенести юрисдикцію цього спору до іншої держави шляхом викрадення дитини і зміни місця її проживання.

Питання вжиття заходів у випадку неправомірного переміщення дитини охоплюються також предметною сферою Європейської конвенції про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми 1980. Ця конвенція вказується в якості джерела регулювання міжнародних спорів щодо дитини, однак зазвичай із застереженням про те, що вона не набула такої самої популярності і поширеного застосування на практиці, як згадані Гаазькі конвенції [5, 174]. Обидві конвенції було прийнято в один і той самий рік, проте у жодній із них немає конкретних приписів про порядок взаємодій. Відповідно до ст. 29 Гаазької конвенції 1980, ця конвенція не перешкоджає жодній особі, установі або органу, що заявляє про порушення прав піклування або доступу відповідно до положень статей 3 або 21, прямо звернутися до судових або адміністративних органів будь-якої Договірної держави, на основі положень цієї конвенції або на іншій основі. На нашу думку, питання співвідношення Гаазької конвенції 1980 і Європейської конвенції про опіку 1980 має вирішуватися не за правилом *lex generali – lex specialis*, а за критерієм "більш зручна норма" для конкретного спору щодо дитини. Європейська конвенція спрямована на надання допомоги в пошуку місцезнаходження дитини та/або забезпечення визнання та виконання рішення про опіку. Вона передбачає негайне вжиття центральним органом запитованої держави заходів для поновлення опіки над дитиною у випадку її неправомірного переміщення, за таких умов: 1) на час порушення провадження

у державі, в якій було ухвалено рішення, або на час неправомірного переміщення, якщо воно сталося раніше, дитина та її батьки були громадянами тільки цієї держави; 2) дитина мала місце проживання на території цієї держави; 3) прохання про повернення було подано до центрального органу впродовж 6-місячного періоду від дати неправомірного переміщення.

На нашу думку, є дві найсуттєвіші відмінності між двома конвенціями у порядку регулювання ними питання повернення дитини. По-перше, Європейська конвенція 1980 вимагає попереднє існування рішення про опіку і визнання такого рішення; заяви, що подаються на підставі Гаазької конвенції 1980, ґрунтуються на концепції порушення прав піклування, а не на реєстрації та визнанні рішення про опіку в запитованій державі. По-друге, згідно із Гаазькою конвенцією 1980, розпорядження про негайне повернення дитини може бути видано, якщо на дату початку процедур у судовому або адміністративному органі тієї Договірної держави, де знаходиться дитина, минуло менше одного року з дати незаконного переміщення або утримування (ст.12 (1)). Європейська конвенція про опіку 1980 встановлює значно менший – 6-місячний строк, в межах якого може бути подано прохання про повернення дитини. Держави, які ратифікували обидві конвенції, частіше на практиці звертаються все-таки до Гаазької конвенції 1980 р. Приміром, Союз з питань міжнародного викрадення дітей Об'єднаного Королівства підрахував, що з 500 дітей, справи щодо повернення яких він розглядає щорічно, лише 8 % всіх поданих заяв стосуються (містять посилання) на Європейську конвенцію" [6, 134].

Положення Гаазької конвенції 1980 суттєво доповнюються Гаазькою конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання і співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 (надалі – Гаазька конвенція 1996). Порівняно з іншими Гаазькими дитячими конвенціями, ця конвенція має дуже широкую сферу застосування; до кола питань, врегульованих нею, входять також питання юрисдикції у разі неправомірного переміщення чи утримування дитини. В силу того, що Гаазька конвенція 1996 є *lex posterior* по відношенню до Гаазької конвенції 1980, вона містить норму, яка регулює питання взаємодії цих двох документів. Так, ст. 50 Гаазької конвенції 1996 зазначає, що ця конвенція не впливає на застосування Гаазької конвенції 1980 у відносинах між Сторонами обох Конвенцій, однак ніщо не перешкоджає застосуванню положень цієї Конвенції для цілей повернення дитини, яка була протиправно переміщена або утримувалась, чи для надання права на спілкування. Таким чином, дана норма допускає можливість паралельного застосування обох Гаазьких конвенцій. І дійсно, аналіз положень цих двох міжнародних правових актів, а також практика їх застосування українськими судами дозволяє виділити декілька ситуацій, коли норми двох документів взаємодоповнюють один одного. На нашу думку, найтипovішими форми паралельного застосування обох Гаазьких конвенцій є наступні:

1. *Застосування концепції звичайного місця проживання дитини.* Гаазька конвенція 1996 закріплює у ст. 7 (ч.1) загальне правило про те, що саме органи Договірної Держави, в якій дитина мала звичайне місце проживання безпосередньо до переміщення або утримування, зберігають свою юрисдикцію доти, доки дитина не набуде звичайного місця проживання в іншій Державі. У судовій практиці України є приклади, коли суд, розглядаючи цивільну справу про повернення дитини з території України до місця її постійного місця проживання в іноземній державі, посилається не лише на Гаазьку

конвенцію 1980, але у т.ч. і на Гаазьку конвенцію 1996. Так, у 2009 р. апеляційний суд Дніпропетровської області розглядав, в порядку апеляційного провадження, справу за позовом Міністерства Юстиції України в інтересах громадянина Італії до громадянки України про забезпечення повернення дитини у місце її постійного проживання в Італії. Під час розгляду цієї справи було встановлено, що відповідачка, в свою чергу, звернулася до українського суду з позовом про встановлення місця проживання дитини разом із нею, тобто на території України. Ці дії відповідачки суд оцінив як намір обійти закон (ст. 10 ЗУ "Про МПРГ" 2005) і, зіславшись на положення ст. 7 Гаазької конвенції 1996, постановив, що "у питанні визначення місця проживання дитини зберігається юрисдикція за органами Італії до тих пір, доки триває судовий розгляд цієї справи і не ухвалено рішення про відмову в поверненні дитини" [7].

2. *Вжиття тимчасових необхідних заходів захисту особи дитини та її майна.* Справи про повернення дитини у разі її незаконного переміщення чи утримання є тією категорією справ, при розгляді яких надзвичайно актуальним є застосування тимчасових заходів захисту дитини. Так, Гаазька Конвенція 1980 р. (ст. 7, ч. 2, п. b)) називає серед можливих форм співпраці компетентних органів Договірних держав, метою якої є забезпечення негайного повернення дітей та досягнення інших цілей цієї конвенції, такий захід, як "запобігання нанесенню подальшої шкоди дитині або збитку зацікавленим сторонам шляхом вжиття тимчасових заходів". Це положення Гаазької конвенції 1980 конкретизується у статті 11 Гаазької конвенції 1996 р., яка врегульовує питання юрисдикції щодо вжиття будь-яких необхідних тимчасових заходів захисту у невідкладних випадках.

3. *Співробітництво Договірних держав у сфері надання інформації про законодавство.* Повний і всебічний розгляд міжнародних сімейних справ важко уявити без співробітництва юрисдикційних органів держав-учасниць. Обидві Гаазькі конвенції, про які йдеться, передбачають такий вид правової допомоги, як надання інформації. Однак, визначений кожною із конвенцій обсяг цієї допомоги є різним. Так, відповідно до Гаазької Конвенції 1980 р. (ст. 7, ч. 2, п. е), п. d)), Центральні органи Договірних держав зобов'язані надавати інформацію загального характеру про законодавство їхніх держав, пов'язане із застосуванням Конвенції, а також обмінюватися там, де бажано, інформацією про соціальне походження дитини. Водночас, Гаазька Конвенція 1996 р. (ст. 30, ч. 2) покладає на Центральні органи договірних держав обов'язок здійснювати належні кроки для надання більш широкої інформації, а саме – про

закони та наявні послуги в своїх державах щодо захисту дітей. Тому, на думку авторів Практичного посібника із застосування Гаазької конвенції 1996 та Гаазької конвенції 1980, це положення Гаазької Конвенції 1996 р. надає право центральному органу або одному із батьків дитини отримувати більш широкую інформацію про законодавство тієї Держави-учасниці, до якої дитину було незаконно переміщено або в якій дитина незаконно утримується [8, 89].

Висновки. Вищевикладене дозволяє сформулювати наступні висновки: 1) найпершим і основним критерієм визначення того, чи підпадає спір щодо дитини під предметну сферу дії Гаазької конвенції 1980, є спосіб захисту порушеного права і, відповідно, предмет позову; 2) при розгляді по суті заяви про повернення дитини важливо враховувати, коли саме ухвалено рішення про опіку – до чи під час вирішення спору про повернення дитини; 3) питання співвідношення Гаазької конвенції 1980 і Європейської конвенції про опіку 1980 має вирішуватися не за правилом *lex generali – lex specialis*, а за критерієм "більш зручна норма" для конкретного спору щодо дитини; 4) Гаазька конвенція 1996 р. зміцнює низку положень Гаазької конвенції 1980, встановлюючи гарантії їх дотримання – це, зокрема, положення про звичайне місце проживання дитини як основний критерій визначення юрисдикції, можливість застосування необхідних тимчасових заходів захисту особи дитини та її майна, судове співробітництво.

Список використаних джерел

1. Роз'яснення Міністерства Юстиції України "Досвід виконання Міністерством юстиції України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та практика розгляду таких судами України" від 29.08.2011 р. // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0060323-11>
2. Ухвала Верховного Суду України від 6.10.2010 по справі № 6-12239св10 // <http://reyestr.court.gov.ua/>
3. Ухвала Вищого Спеціалізованого Суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2.11.2011 р. // <http://reyestr.court.gov.ua/>
4. Ухвала Колегії суддів Судової палати у цивільних справах ВСУ від 1.09.2010 р. // <http://reyestr.court.gov.ua/>
5. Anatol Dutta. Child Law (International). – The Max Planck Encyclopedia of European Private Law. Volume I. Edited by Jürgen Basedow, Klaus J. Hopt, Reinhard Zimmermann, Andreas Stier. – Oxford, 2012.
6. Trevor Buck. International Child Law. – Cavendish Publishing Limited, 2005.
7. Рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах апеляційного суду Дніпропетровської обл. від 29.07.2009 р. у справі № 22r-2426/2009.
8. Practical Handbook on the operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children. – The Hague Conference on Private International Law Permanent Bureau. The Hague, the Netherlands, 214.

Надійшла до редколегії 12.11.15

Ю. Черняк, канд. юрид. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГААГСКАЯ КОНВЕНЦИЯ 1980 Г. О ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ АСПЕКТАХ МЕЖДУНАРОДНОГО ПОХИЩЕНИЯ ДЕТЕЙ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРАВОВЫХ АКТОВ УКРАИНЫ

В статье установлен основной круг вопросов, требующих для надлежащего урегулирования параллельного применения положений Гаагской конвенции 1980 и Гаагской конвенции о юрисдикции, применимом праве, признании, исполнении сотрудничестве в отношении родительской ответственности мер по защите детей 1996. Проанализированы формы взаимодействия двух институтов: опеки и возвращения незаконно перемещенных или удерживаемых детей на основании Гаагской конвенции 1980. Определены основные различия между Гаагской конвенцией 1980 и Европейской конвенцией об опеке 1980, касающимися порядка урегулирования вопроса о возвращении ребенка.

Ключевые слова: гражданские дела о возвращении ребенка; споры об опеке; судебная практика Украины; конфликты в системе международных правовых актов.

Y. Chernyak, PhD in Law, associate professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

HAGUE CONVENTION ON THE CIVIL ASPECTS OF INTERNATIONAL CHILD ABDUCTION 1980 IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL LEGAL ACTS OF UKRAINE

Hague Convention on the civil aspects of international child abduction 1980 is one of the four effective in Ukraine conventions known as "Hague Children's Conventions". Each of these conventions has its own subject scope and aims. However, according to the Ukrainian courts

practice the relation of the Hague Convention 1980 to other Conventions should be touched upon. Certain provisions of the Hague Convention 1980 are concretized in the rules of the Hague Convention on protection of children 1996 – particularly, jurisdiction on the base of the habitual residence of the child, taking of necessary provisional measures of protection of the child and court cooperation. It's also necessary to take into account that Ukraine is the Contracting State of the European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children 1980, it regulates issues similar to those which fall also under the scope of the Hague Convention 1980. The question on possible criteria for identification whether the dispute falls under the scope of the Hague Convention 1980 is researched in the statement. Some remarks concerning the main distinctions between the Hague Convention 1980 and the European Convention concerning custody of children 1980 are made.

Keywords: civil cases on return of a child; disputes about custody; Ukrainian courtspractice; conflicts in the system of international legal acts.

УДК 341.22:656

О. Каспрук, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СПІВРОБІТНИЦТВА В РАМКАХ ПРОЕКТУ "НОВОГО ШОВКОВОГО ШЛЯХУ"

У статті аналізуються теоретичні та практичні аспекти міжнародно-правового співробітництва в рамках проекту "Нового Шовкового шляху". Спеціальна увага приділена вивченню недоліків правових режимів транспортних коридорів. Спируючись на опрацьований матеріал, надаються пропозиції щодо удосконалення правової системи Євразійського транспортного коридору.

Ключові слова: правовий режим, транспортний коридор, Євразійський транспортний коридор, міжнародно-правове регулювання МТК, міжнародні договори, проект "Новий Шовковий шлях".

На сучасному етапі відбуваються масштабні процеси глобалізації, які утворюють нові форми геополітичної конкуренції – трансконтинентальні інтеграційні проекти, в яких країни з прискореним динамізмом економічного розвитку служать локомотивами для менш розвинених партнерів. Крім того, в теоретичному аспекті розроблювані проекти характеризуються властивістю паралельного існування, однак при перенесенні на практичну площину виявляють ряд протиріч. Пов'язуючи в єдині мережі все нові країни, регіони і цілі континенти, міжнародно-правове середовище впливає на характер, інтенсивність, тривалість двосторонніх і багатосторонніх відносин, примушуючи взаємодіяти держави, які раніше не були партнерами.

Мета статті – розкрити сутність міжнародно-правового співробітництва в рамках проекту "Нового Шовкового шляху" та сформулювати пропозиції щодо удосконалення правової системи Євразійського транспортного коридору.

Питання, пов'язані зі сферою міжнародного транспорту виступають предметом праць таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як: Д.В. Семенов, Н.Х. Ахметшин, В.В. Первухін, В.А.Карасев, С.І. Пирожков, Ю.М. Цветов та інших.

Проблеми розвитку євразійських транспортних зв'язків пов'язані насамперед з міжнародним співробітництвом в галузі транспорту між країнами, розташованими вздовж "Шовкового шляху". Незважаючи на досягнення достатнього економічного розвитку, через диспропорцію в географічних та економічних умовах існує незбалансованість у співпраці в галузі транспорту. Гальмують процес розвитку в цій сфері наступні проблеми:

- двосторонні та багатосторонні договори належним чином не реалізуються;
- існування нефізичних бар'єрів.

Роль міжнародно-правового співробітництва проявляється у прискоренні процесів покрокового поєднання, створення "єдиного правового порядку", а не у повній ідентифікації правопорядків. Це проявляється не у нівелюванні національних особливостей, а у пошуку критеріїв співвідношення з урахуванням національної ідентичності [1, с.36].

Деякі країни з тих чи інших причин не мають необхідних законів і правил, а служби, відповідальні за виконання законів і правил та прикордонні служби розви-

нені недостатньо. Все це чинить серйозний й негативний вплив на економічну діяльність транспортних підприємств і на розвиток двосторонньої співпраці. Нерівномірний розвиток автотранспортної інфраструктури в цих країнах, як результат відносно низького рівня економічного розвитку і відмінностей в національних умовах, також стримує розвиток регіонального співробітництва в галузі транспорту і вільне переміщення вантажів, капіталу, технології та людей.

Більшість маршрутів сучасних євразійських транспортних коридорів не мають конвенційної основи, а базуються лише на нормах "м'якого права". Відповідно дані маршрути не мають міжнародно-правового статусу міжнародних транспортних коридорів (МТК), а є транспортними коридорами міжнародного значення (або МТК в широкому значенні). У зв'язку з цим виникає суттєва необхідність у "прийнятті рамкової конвенції про МТК, розробці міжнародних угод, що конституують МТК та у створенні системи міжнародно-правового регулювання МТК" [2].

Одним із шляхів міжнародно-правового співробітництва є вдосконалення "Шовкового шляху" як історично визначеного маршруту, що зв'язує Східну Азію із Середземномор'ям.

В історичному ракурсі "Шовковий шлях" – це система караванних шляхів, що пов'язували протягом більше тисячі років культурні центри величезного простору материка між Китаєм і Середземномор'ям. Сам термін був вперше введений в науковий обіг німецьким географом і геологом В.Ріхтгофеном в 70-ті роки XIX ст. для позначень зв'язків між далекосхідним і західним світом і виявився надзвичайно вдалим і загальноприйнятним. З II ст. н.е. шовк став головним товаром, який везли китайські купці в далекі країни [3, с.11].

Ініціатива з відродження "Нового Шовкового шляху", охоплюючи стратегічні, економічні, культурні, інфраструктурні аспекти співпраці, може стати найбільшим Євразійським проектом. Найбільш активними учасниками ініціативи на сьогоднішній день є КНР і Казахстан, вже реалізують конкретні проекти і транспортні маршрути. Значну зацікавленість у проекті проявляють і держави Центральної і Південної Азії, Близького Сходу, а також Європейські країни.

Китайський економічний проект "Економічний пояс Шовкового шляху" виступає конкурентом Євразійського